

Știința și credințele religioase (Science and the religious faiths)

GHEORGHE BOLDUR-LĂȚESCU

Academia de Studii Economice, București

In this paper, we try to outline an analysis of the relationship between science and religious ideas. After a short presentation of the achievements of science along millenia, as well as of the religious ideas, we show that although nowadays there is an attitude of reserve of the scientists towards religious ideas, in reality they are complementary with the scientific ones, representing the endeavour of people towards knowledge. As a conclusion, we quote the words of André Malraux: "The 21st century will be religious or it will not be at all".

Dezvoltarea extraordinară a științei în secolul al XX-lea reprezintă una dintre principalele realități care marchează decisiv viața întregii omeniri. În același timp, tot în secolul al XX-lea, în unele țări dezvoltate și nu numai în acestea, s-a produs un fenomen de secularizare, de îndepărtare de la credință, reprezentând, în mare măsură, efectul propagandei comuniste, care s-a abătut asupra minții și sufletului multor sute de milioane de oameni. Treptat, s-a acreditat ideea că, în secolul energiei atomice, a zborurilor către alte planete, a ciberneticii și a realizărilor spectaculoase din medicină și biologie, credința este desuetă, chiar echivalentă cu incultura și înapoierea intelectuală.

Puțini sunt oamenii de știință și intelectualii, în general, care au curajul să-și exprime atașamentul față de valorile creștine sau, măcar să încerce o analiză, cu bună credință și luciditate, a relației dintre știință și credință, a existenței unor legături profunde între cele două fenomene fundamentale ale vieții oamenilor din toate timpurile.

În cele ce urmează, ne asumăm riscul de a schița o analiză a acestei probleme tulburătoare a actualității în care trăim.

Știința de-a lungul mileniilor

În articolul intitulat "Știință și politică" [7] arătăm că, pentru oamenii primitivi, procesul de înțelegere a fenomenelor înconjurătoare era strâns legat de lupta pentru supraviețuire. Ei învățau, din aproape în aproape, să facă față imenselor dificultăți cu care erau confrunțați și-și transmiteau, din generație în generație, experiența dobândită.

Au trecut multe mii de ani până s-au format "înțelepții" comunităților, aceștia cumulând cunoștin-

țele și obiceiurile utile cu cele ale ritualurilor pre-religioase.

Treptat, au apărut și primele cunoștințe astronomice, medicale și tehnice, în paralel cu unele căutări privind originea omului și locul lui în lumea înconjurătoare.

Cu mii de ani în urma erei noastre, existau sisteme de cunoștințe, datorită cărora oamenii au realizat irigații și cultivarea eficientă a pământului, construcții extraordinare, arme pentru vânatoare și apărare.

Odată cu sedimentarea primelor cunoștințe științifice, s-au născut și preocupările oamenilor pentru frumos, apărând, în fază incipientă, primele realizări artistice (pictură murală, arhitectură, sculptură) și, mai apoi, scrierile literare. [3]

Astfel, în strânsă legătură cu știința a apărut cultura, ele evoluând împreună de-a lungul timpului.

Primele momente de mare strălucire în știință și cultură au apărut acum aproape cinci milenii în Mesopotamia, Egipt și Grecia Antică.

În Grecia au apărut și s-au dezvoltat matematica, logica, filosofia (Pitagora, Socrate, Platon, Aristotel) în paralel cu arhitectura, sculptura și literatura dramatică (Eschil, Sofocle, Euripide). Impactul "miracolului grec", cum îl numește Camille Flammarion, asupra evoluției milenare a științei și culturii occidentale, a fost imens.

Cultura și civilizația Imperiului Roman a fundamentat și dezvoltat domenii, cum ar fi sistemul de legi, organizarea administrativă, marile realizări în construcții și urbanism, arta militară, precum și limba latină, ea însăși un monument cultural al umanității^{*)}

^{*)} În paralel sau chiar anterior cu dezvoltarea limbilor și scrierii din Grecia și Roma Antică, apar sistemele de scriere din Orientul Mijlociu și Egipt (hieroglife, cuneiforme, alfabetice)

Am fi nedrepti dacă n-am aminti de străvechile realizări din știință și cultură din Asia Orientală, unde, cu mii de ani în urmă, s-a dezvoltat scrierea prin ideograme, care a permis comunicarea în imensele spații asiatice, în pofida marilor diferențe lingvistice.

Prăbușirea Imperiului Roman (476 d.c.) a adus în Europa, pentru mai multe secole, o perioadă de umbră în știință și cultură. Totuși, în unele mănăstiri catolice s-a păstrat disciplina învățării, a scrierii și chiar a unor cercetări în domenii legate de religie (Aristotel a fost considerat drept un gânditor, a cărui operă în știința logicii permite studierea sistematică a dogmelor creștine).

În această perioadă, considerată de obicei ca reprezentând o stagnare a științei și culturii, apar, totuși, primele universități din Europa (Bologna sec. al X-lea, urmată de numeroase altele: Paris-Sorbona, Cambridge, Bonn etc). Cutumele universităților sunt foarte diferite între ele, dar apariția acestor instituții, cu câteva secole înainte de marea mișcare culturală a Renașterii, reprezintă unul din momentele esențiale ale științei și culturii europene.

Islamul a dăruit și el omenirii momente de strălucire a științei și culturii, în principal în Bagdad, Damasc și în centrele civilizației maure din Spania. Din păcate, fanatismul religios al Islamului a determinat, uneori, și acțiuni distructive, cum a fost arderea bibliotecii din Alexandria. De altfel, și intoleranța religioasă a catolicismului a făcut rău culturii europene (inchiziția dintre secolele al XIII-lea și al XVII-lea).

După cum se știe, Renașterea a reprezentat readucerea, în prim planul științei și culturii, a strălucirii antichității greco-romane. Uriașe personalități multilaterale ca Leonardo da Vinci creează lucruri nemuritoare în știință și artă și își formează școli cu ucenici, care le continuă opera.

Marile personalități științifice și culturale ale secolelor al XVII-lea și al XVIII-lea (Descartes, Newton, Shakespeare, Gauss, Rousseau, Goethe, Montesquieu, Leibniz, Voltaire etc.) prefigurează dezvoltarea științei și culturii moderne. Progresul acestora se datorează, în mare măsură, reformelor sistematice ale învățământului din Europa și America, care se întreprind la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea. Principala caracteristică a acestor reforme o constituie îngemănarea procesului de învățământ din universități cu cel de cercetare științifică. Învățământul liceal urmărește ca absolvenții (bacalaureați) să posede o cultură generală solidă, pregătind pe cei care-și vor continua studiile în învățământul superior.

Știința și cultura de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul celui de-al XX-lea pot fi considerate ca cele mai creatoare din toate timpurile,

dăruind omenirii personalități geniale, cum au fost Pasteur, Einstein, Nobel, Fleming, von Braun, Soljenițin, Orwell, Henri Ford, Picasso, Nansen, Heisenberg, Brâncuși, Poincare, Papa Ioan Paul al II-lea etc.

Spre începutul și, în special, începând cu secolul al XX-lea au apărut în țările dezvoltate tendința de inovare revoluționară în știință, atât a aspectelor de conținut, cât și a celor organizatorice. Nu totdeauna, însă, tendințele de inovare au fost benefice. De exemplu, apariția și dezvoltarea Logicii matematice, în paralel cu marginalizarea Logicii clasice aristotelice, a fost și este, în continuare, originea unor astfel de erori. Logica matematică are o importanță deosebită în lucrările de tip matematic, dar, în general, în știință și activitatea practică, ea trebuie, neapărat, corelată cu Logica clasică.

Vom prezenta un exemplu în care vom ilustra confuziile care le poate genera inovarea științifică, dacă nu este corelată cu Logica.

Progresele realizate în ultimele decenii în fizica teoretică, chimie, medicină, biologie, cibernetică, științele spațiale etc. sunt uluitoare, reprezentând exemple fericite ale tendinței de inovare. Uneori, însă, încercându-se explicarea unor concepte fundamentale ale acestor științe, pentru înțelegerea lor mai largă, apar erori logice nefericite. Astfel, într-o lucrare de popularizare, cunoscutul fizician Hopkins încearcă să explice, pe înțelesul tuturor, fenomenul genezei universului. El crede că ideea creației divine nu satisface exigențele științifice moderne, preferând ideea că totul a început cu fenomenul "big bang", termen utilizat, de mai mult timp, de unii oameni de știință pentru a desemna uriașa explozie energetică inițială. Află oare mai mult despre geneză cititorul nespecialist, când ia contact cu cuvintele "big bang" în locul tradiționalului concept despre Divinitate? Situația ar fi aproape amuzantă, dacă nu ar reprezenta un fapt cu consecințe morale devastatoare: negarea existenței lui Dumnezeu, fără nici un argument științific în acest sens, ci introducând două cuvinte (big bang) care nu spun absolut nimic nou. În fond, este vorba despre o eroare logică denumită "ignoratio elenchi", adică substituirea fără justificare rațională a unei idei cu alta.

În țara noastră, la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul celui de-al XX-lea, știința, învățământul și cultura au dobândit o orientare modernă.

Școala românească a devenit treptat una de talie europeană, numeroși studenți străini venind să studieze la universitățile românești. Calitatea școlii românești poate fi înțeleasă și enumerând marile personalități formate la școlile și universitățile românești, desigur și cu specializări în străinătate: Doctorul Paulescu, descoperitorul de fapt al insulinei, Dr. Ana Aslan, Dr. Hortolomei și Dr. Burghele,

matematicienii Stoilov, Moasil, Țițeica și Cornel Constantinescu, fizicianul Horia Hulubei, marele inventator Henri Coandă, ilustrul istoric Nicolae Iorga, filosofii Lucian Blaga, Nae Ionescu și Vasile Băncilă, criticul literar George Călinescu etc. Din nefericire, anii regimului comunist au reprezentat o perioadă neagră pentru știința și cultura românească, numeroși intelectuali de mare valoare fiind marginalizați sau chiar întemnițați sau/și uciși în închisori.

Sunt, totuși, destule de spus despre știința și cultura românească din ultimele decenii; ne vom opri însă aici, pentru a trece la o a doua componentă a cunoașterii umane: credința religioasă.

Credințele religioase [1]

Primele manifestări religioase ale oamenilor au izvorât din nevoia de a se simți protejați de forțele care le erau potrivnice și pe care nu le puteau stăpâni.

Oamenii primitivi se luptau, cu mai mult sau mai puțin succes, cu adversitățile cu care erau confrunțați, doar în măsura în care înțelegeau structura acestora, stabilind relații valabile de la cauză la efect. Mai numeroase erau, însă, fenomenele pe care nu le înțelegeau, nu le puteau controla și împotriva cărora erau practic dezarmați. Instinctiv, au căutat să găsească mijloace pentru a „îmblânzi” aceste fenomene, apărând, astfel, primele ritualuri prereligioase care, adesea, combinau naivitatea oamenilor de rând cu interesele „înțelepților” comunităților.

S-ar putea crede că manifestările prereligioase au apărut din teama de necunoscutul ostil, pe care omul primitiv încerca să și-l facă binevoitor și nu inamic.

Există, desigur, această componentă în explicarea ritualurilor religioase ale oamenilor primitivi, dar ea nu este singura și nici cea mai importantă. Și animalele superioare, pe scara evoluției, sunt confruntate, de la naștere și până la moarte, cu fenomene ostile lor, dar nici unul dintre ele nu a inventat ritualuri pentru a le îmblânzi, ei folosindu-se doar de mijloacele naturale caracteristice speciei lor.

Se pare, deci, că oamenii sunt singurii înzestrați cu însușirea de a încerca să depășească limitele condițiilor naturale, făcând saltul către marele necunoscut metafizic, pe care îl percep și cu care simt nevoia să ia legătura.

Înclinarea spre metafizică, prezentă începând cu primii oameni, a generat ritualurile prereligioase, apoi pe cele religioase și, în final, credințele și ideile religioase.

În volumul II al monumentalei sale lucrări “Istoria credințelor și ideilor religioase”[1], Mircea Eliade trece în revistă fenomenul religios, din cele mai vechi timpuri, până în prezent. Vom rezuma, în continuare, ideile ce ni se par esențiale în această lucrare.

Religii mesopotaniene

Sumerienii și akkadienii au făurit împreună, către mijlocul mileniului IV î.Hr., o civilizație în care fenomenul religios este puternic prezent. Preoții propovăduiau puterea Marilor Zei, creatori ai universului. Zeii An(Cerul) și Ki(Pământul) încarnează existența principiilor masculin și feminin. Ei sunt creatorii unui timp inițial paradisiac, unde nu exista suferință și moarte, care, însă, a luat sfârșit din cauze imposibil de înțeles de om.

În concepția religioasă a babilonienilor, fabulosul rege Ghilgameș s-a luptat pentru a cuceri nemurirea, dar nu a reușit.

Idei religioase în Egiptul antic

Inițial influențat de cultura sumeriană, în jurul anilor 3000 î.c., Egiptul începe să-și elaboreze un stil cultural-religios propriu.

După tradiție, fondarea statului egiptean a fost opera Suveranului Menes, care clădește la Memfis noua capitală a Egiptului. Regele este de esență Divină și transmite, din generație în generație, puterea pământescă și cea suprapământescă.

Îndelungata istorie a Egiptului Antic, numărul impresionant de dinastii explică multitudinea de zei venerați de-a lungul secolelor. Două sunt, însă, Divinitățile care domină întreaga istorie religioasă a Egiptului: Osiris și Isis – soția sa. Mitologia din jurul acestor două divinități este foarte complexă, uneori chiar contradictorie, dar Osiris rămâne zeul cel mai venerat, care a reușit să aducă în concepția egiptenilor ideea supraviețuirii dincolo de moartea pământescă.

Cultul zeilor, în special al lui Osiris și Isis se îngemănează cu formidabile construcții faraonice - piramidele, create ca lăcaș de odihnă după moarte, înainte de trecerea în lumea lui Osiris.

China antică

Credințele religioase din epoca neolitică a Chinei includ în spațiul sacru fertilitatea, moartea și supraviețuirea sufletului. În epoca bronzului, apare ideea supremației unui zeu suprem care comandă fenomenele naturale, bogăția recoltelor, dar și rezultatul războaielor.

Un moment special în istoria religioasă a Chinei Antice îl reprezintă învățătura lui Confucius, care propune soluții pentru perfecționarea generală a comportamentului oamenilor. Pare, deci, că e vorba, mai curând, de un cod de învățături morale decât de percepțe religioase; dar, în concepția lui Confucius,

comportamentul perfect declanșează forțe magico religioase.

Un alt curent religios important în China Antică îl reprezintă Daoismul, al cărui creator proclamă necesitatea unei vieți simple și anonime. În structura Daoismului se găsesc și tehnici de dobândire a extazului și chiar a imortalității fizice.

Religii în zona subcontinentului indian

Brahmanismul și Hinduismul (secolele VI-II î.Hr. reprezintă credințe religioase, a căror idee fundamentală poate fi sintetizată în cuvintele “totul este suferință”.

Suferința universală poate fi însă depășită de înțelepți prin beatitudine, retragere din lume și izolare desăvârșită. În această perioadă, apar și tehnicile Yoga care dăruiesc adeptilor posibilitatea de a ajunge la fericire totală prin meditație.

Cea mai importantă doctrină religioasă din zona indiană o reprezintă însă Budhismul.

Budha, fiu de rege, s-a născut în anul 558 î.e.n. și, la 29 de ani, în urma unei revelații își începe misiunea „divină”, care constă în găsirea mijloacelor de a învinge cele trei rele ale existenței: „boala, bătrânețea și moartea”. Salvarea de aceste drame ale condiției umane este aflată de Budha, care are revelația Marii Treziri, prin care el dobândește însușiri divine și proclamă obținerea păcii și fericirii absolute: Nirvana.

Mesajul milenar al lui Budha este extraordinar; el își pune pecetea asupra destinului a sute de milioane de oameni, timp de aproape o sută de generații. Învățătura sa, plină de simboluri și metafore, adesea contradictorii, este, însă, greu de înțeles de lumea occidentală contemporană.

Grecia antică

Mitologia Greciei Antice, cu Olimpul, zeii și semizeii săi, în afara valențelor sale literare excepționale, este strâns legată de idei religioase profunde.

Lumea zeilor din Olimp, dominată de marele Zeus are, împreună cu ceilalți zei (Hera, Apollo, Atena, Poseidon, Hefaistos, Hades, Dionisos etc.) reguli și învățături, care trebuie respectate de muritorii credincioși.

Ideile religioase ale Greciei Antice nu pot fi însă pe deplin înțelese decât dacă ne referim la ideile marilor filosofi greci și, în primul rând, la cele ale lui Platon, care au exercitat o influență extraordinară asupra concepțiilor din următoarele două milenii.

Găsim la Platon concepția imortalității sufletului, care a influențat ideile antichității grecești târzii și,

ceea ce este extraordinar de important, a pregătit filozofia creștină.

Celții, germanii, tracii și geții

Celții locuiau în Europa începând aproximativ cu 1000 de ani î.Hr.; ei venerau zeii împrumutați din panteonul greco-roman: Jupiter, Mercur, Apollo, Marte, Minerva etc. Viața religioasă și laică este organizată de druzi, care au funcții de preoți, învățători, savanți și filozofi. La fel ca germanii, celții credeau în metempsihoză – trecerea sufletului prin numeroase reîncarnări succesive.

Ideile religioase ale germanilor sunt reprezentate în primele secole ale erei noastre de zei războinici (Odin), iar sfârșitul inevitabil al lumii face parte din cosmogonia germană.

Geții citați de Herodot ca “cei mai viteji și drepti dintre tracii” credeau în zeul Zamolxis, care primea în lumea lui sufletele celor drepti.

Evreii

Primele idei despre monoteismul poporului evreu apar la profetul Isaia. Iahve – Dumnezeuul lui Israel promite mântuirea celor care cred în el și îi urmează învățăturile.

Proorocii arată că suferințele poporului evreu în robia babiloniană vor lua sfârșit prin credință și ispășire. Proorocii Zaharia și Isaia vorbeau despre pedepsirea celor care i-au prigonit pe evrei, precum și despre mântuirea acestora prin slăvirea lui Iahve. Unele dintre ideile religioase ale evreilor sunt profund pesimiste ca cele din “Eclesiastul” (“totul este deșertăciune”), dar nicăieri nu apare ideea de revoltă față de Iahve, care, la sfârșitul lumii (Apocalipsa), va recompensa pe cei credincioși.

Panteonul romanilor

Binecunoscuta legendă a lupoaicei, care alăptea-ză pe cei doi prunci (Romulus și Remus) abandonăți pe malul Tibrului, apoi lupta dintre ei și victoria lui Romulus, care întemeiază Roma, prefigurează vocația războinică a romanilor. Mircea Eliade observă [1] că mitologia și riturile romanilor sunt orientate către lucruri practice, fiind aproape complet lipsite de componenta metafizică. El observă importanța pe care romanii o acordă cultului casnic, condus de pater familias cu preasfințirea strămoșilor (Lari și Penați).

Panteonul roman este mai sărac decât cel al grecilor, cuprinzând, în principal, triada Jupiter (zeul

suveran), Marte (zeul războiului) și Quirinus (zeul vegetației și izvoarelor).

Istoria religioasă și mitologia romană au fost profund marcate de războaiele, care au pus în pericol existența statului roman (războaiele punice, invazia celților etc) [3].

În ultimii ani de existență a Romei, moravurile religioase au decăzut până la transformarea lor în orgii publice (bachanalele). Această decădere, precum și afirmarea cu putere a creștinismului, au dus, în final, la prăbușirea Romei.

Nașterea și triumful creștinismului [1]

Înainte de a consemna binecunoscuta istorie a nașterii creștinismului, voi încerca, cu profundă modestie, să notez ideile, pe care le socotesc fundamentale în învățătura creștină. Ele sunt: [6]

1. credința în Creatorul Atotputernic al lumii – Dumnezeu;
2. dragostea pentru Dumnezeu și cea dintre oameni;
3. speranța în Înviere și Mântuire;

Aceste idei fundamentale sunt concretizate în învățăturile pe care ni le-a dăruit Domnul nostru Iisus Cristos, precum și în dogmele elaborate de Sfinții Părinți ai Bisericii:

1. iertarea reciprocă a păcatelor și neînțelegerilor dintre creștini, cu condamnarea tendinței spre răzbunare, este, probabil, cea mai radicală distanțare față de mentalitatea iudaică concretizată în cuvintele: “ochi pentru ochi, dinte pentru dinte”;

2. religia creștină se adresează, în primul rând, celor umili, năpăstuiților, celor care suferă, aducându-le tuturor o rază de speranță;

3. în aceeași măsură, învățătura creștină constatând slăbiciunea naturii umane, tendința spre păcat, oferă celor păcătoși calea spre îndreptare prin credință și căință; să ne reamintim emoționantul episod al celor trei lepădări ale lui Petru din noaptea prinderii lui Iisus, apoi al căinței sale și plânsului său amar”[6];

4. universalitatea credinței și învățaturii creștine și a speranței pentru Mântuire, acestea adresându-se întregii umanități, spre deosebire de alte religii mai mult sau mai puțin exclusiviste;

5. Judecata de Apoi și reînvierea tuturor oamenilor, care astfel pot spera la iertare și mântuire;

6. sfârșitul inevitabil al lumii, precedată de fenomene și semne apocaliptice;

7. Nașterea imaculată și dubla natură a lui Iisus: în același timp Dumnezeu și Om;

8. Sfânta Treime: Tatăl, Fiul și Sfântul Duh;

9. Sfânta împărtășanie, cel mai important ritual creștin, prefigurat de Cina cea de Taină.

Adresându-mă confrăților mei, oameni de știință, îndrăznesc să le propun să-și nuanțeze rezerva față de ideile creștine, pe care o au unii dintre ei. Multe dintre ideile creștine trebuie interpretate ca metafore înțelepte; de altfel, însuși Iisus folosește, în predicile sale, numeroase pilde de natură metaforică.

Cele trei idei fundamentale ale creștinismului enumerate mai sus, nu sunt însă interpretabile; fără asumarea lor ad – literam nu poate exista credință adevărată.

Evangheliile, scrise aproximativ după 30-40 de ani după răstignirea Mântuitorului, relatează, esențialmente la fel, istoria Nașterii, Vieții, Răstignirea și Învierea lui Iisus. Ele sunt binecunoscute și nu socotesc necesar a le prezenta în modestul articol de față.

În deceniile care au urmat scrierii Evangheliilor, creștinii, din ce în ce mai numeroși în țările mediterane și la Roma, au fost cumplit persecutați fiind de multe ori uciși prin crucificare sau dați ca hrană fiarelor sălbatice. În ciuda acestor represiuni sângeroase, creștinismul s-a răspândit cu repeziciune, ajungând ca în anul 312 să fie declarat religia oficială a Imperiului Roman de către Constantin cel Mare.

Mahomed

Mahomed, născut la Mecca în anul 570, are prima sa revelație în anul 610, când îngerul Gabriel (înger Creștin!) îi cere să propovăduiască o nouă învățătură.

Tineretea lui Mahomed nu prevestește că va deveni întemeietorul unei noi mari religii. Acesta se căsătorește cu o văduvă bogată (Hadigea) cu care are șapte copii.

Mulți dintre locuitorii Arabiei Centrale erau politeiști; Mahomed va fi însă influențat de monoteismul iudaic și de cel creștin. Propovăduind existența unui singur Dumnezeu - Alah, Mahomed își începe apostolatul în anul 612, când începe să dicteze Coranul.

Istoria nașterii și răspândirii învățaturii islamice este agitată. Mahomed, dând dovadă de o mare abilitate organizatorică, întemeiază nu numai o religie, ci și o mare națiune – cea arabă. A reușit acest lucru, în ciuda numeroaselor adversități și lupte, uneori sângeroase.

Nu mulți ani după moartea lui Mahomed (652), Islamul se extinde rapid în tot bazinul Mării Mediterane, cucerind și sudul Spaniei.

“Grădina lui Allah” – paradisul islamic este organizat după reguli foarte pământești. Cei care vor

urma învățăturile Profetului și vor ajunge în “grădină” vor avea la dispoziție râuri de lapte și miere, precum și alte bunuri lumești, cum ar fi fecioare preafrumoase. Fericirile spirituale ca cele ale Creștinismului nu se prea regăsesc în paradisul mahomedan.

Creștinismul – religie europeană

Sfântul Apostol Pavel, prin epistolele sale și călătoriile misionare în țările mediteraneene, a fost principalul teoretician și, în același timp, propagandist al creștinismului. Convertirea lui Constantin cel Mare și proclamarea, în anul 312, a creștinismului ca religie de stat, a reprezentat o primă mare victorie a creștinismului.

Răspândirea creștinismului în toată Europa se încheie în anul 1000, odată cu creștinarea ungarilor, realizată de regele lor Ștefan cel Sfânt.

Anumite deosebiri, chiar divergențe dintre Biserica de Apus, condusă de Papa de la Roma și cea răsăriteană, având principalul sediu la Constantinopol, s-au făcut simțite încă de la sfârșitul secolului al IV-lea. Tensiunile au continuat timp de șase secole, până la ruptura definitivă din anul 1054, când Papa excomunică Biserica Răsăriteană. Printre deosebirile invocate în excomunicare, trebuie menționată adăugarea lui filioque la crezul adoptat în secolul al V-lea (“Duhul Sfânt porcede de la Tatăl și Fiul”).

Cruciadele au tulburat creștinătatea și întreaga lume europeană și mediteraneană între secolele al XI-lea și al XIII-lea, având obiectivul declarat de a recuceri Ierusalimul invadat de musulmani. Crucia-dele au fost, în mare măsură, vectorul care a restabilit legăturile dintre Est și Vest, dar, în același timp, prilej de lupte sângeroase și sacrificii umane, care nu aveau nici o legătură cu învățătura lui Iisus.

Biserica occidentală și cea orientală au avut destine diferite. În timp ce prima dintre ele (catolică) a rămas, timp de secole, unită ca un monolit sub autoritatea Papei, biserica orientală (ortodoxă) s-a desfăcut în mai multe entități autocefale (greacă, bulgară, sârbă, română, rusă). Catolicismul a reprezentat și o mare forță politică și, de-a lungul secolelor, s-a opus împăraților și regilor impunându-le voința lui.

Bisericile ortodoxe au evoluat totdeauna în strânsă colaborare cu puterea politică statală.

Istoria catolicismului cunoaște câteva momente nefericite, dintre care trebuie amintite temuta Inchiziție din secolele al XIII-lea și al XVII-lea, precum și vânzarea de “indulgențe”, care a condus la apariția mișcărilor interne prevestitoare ale Reformei.

Cei doi mari realizatori ai Reformei – Luther și Calvin și-au formulat mesajele într-o perioadă în care în

Europa – în pragul Renașterii – se înfăptuiau descoperiri științifice importante (Copernic, Giordano Bruno, Galileo Galilei, Călătoriile lui Cristofor Columb etc).

Prin “tezele” sale, Luther atacă formal abuzurile catolicismului, propovăduind pentru revenirea la ideile și moravurile curate ale învățăturii lui Iisus. Ideile Reformei s-au răspândit în toată Europa, în care milioane de oameni au devenit “protestanți”, nu însă fără războaie religioase devastatoare.

În ultimele două secole, au apărut numeroase secte neoprotestante (adventiști, baptiști, martorii lui Iehova etc.), care au, în prezent, o largă răspândire în Statele Unite și în Europa.

Concluzii

În paragrafele precedente am prezentat principalele credințe și idei religioase, din timpurile cele mai vechi și până astăzi. Revenim, în încheiere, la tema esențială a prezentului articol: relația dintre știință și credințele religioase.

Faptul că progresele științei din ultimele secole au reprezentat, de cele mai multe ori, tot atâtea mijloace de a ameliora viața materială a oamenilor nu se îndoiește nimeni și se pot aduce nenumărate exemple, în acest caz. Excepție fac, desigur, armele de distrugere în masă pe care, din nefericire, organizațiile statale și internaționale nu le-au putut, încă, interzice.

Putem oare spune că suntem mai fericiți astăzi decât în timpurile de la început ale omenirii? În mesajul său Budha, arată că marile suferințe ale oamenilor sunt boala, bătrânețea și moartea. Progresul științei a îndreptat, parțial, unele dintre ele, dar, în esența sa, condiția umană de la omul cavelor la cel modern, confruntat cu suferințe materiale și morale și cu spectrul tragic al morții, a rămas același.

Am arătat cum credințele și ideile religioase au făcut și fac parte din specificul general uman, ca o trăsătură genetică fundamentală. Binecunoscutele definiții ale ființei umane: ființă socială (zoon politicon), ființă creatoare de unelte și bunuri (homo faber) ar trebui, deci, completată cu o nouă definiție, care să surprindă dimensiunea metafizică a omului: OMUL FIINȚĂ RELIGIOASĂ.

Pe nesimțite, am ajuns la problema esențială pe care o analizăm în prezentul articol: știința și credința religioasă sunt fundamental opuse, sau sunt complementare?

Mulți oameni de știință privesc cu scepticism textele biblice, care cuprind, după opiniile lor, numeroase afirmații incompatibile cu descoperirile științifice.

Astfel, una dintre îndoielile cele mai des exprimate este cea privind creația lumii în șapte zile.

Textele sacre trebuie însă înțelese în mod metaforic*: fiecare zi a creației poate fi interpretată ca o perioadă de milioane de ani. Din perspectiva metafizică există o remarcabilă asemănare între “zilele” biblice și succesiunile propuse de geologi și darwinism.

Antagonismul știință – religie a fost exacerbât de doctrina comunistă, cu scopul de a submina structura spirituală profundă a oamenilor și de a-i înrobi în aberanta ideologie marxist – leninistă.

În realitate, știința și religia sunt două elemente fundamentale ale efortului de cunoaștere, pe care l-au făcut și îl fac în continuare oamenii din toate timpurile. Ele sunt perfect complementare, potențându-se reciproc, dacă sunt practicate cu inteligență și bună credință.

Religiile din toate timpurile exprimă efortul de cunoaștere metafizică a oamenilor din timpuri și locuri diferite.

Oamenii de știință din România secolului al XXI-lea aparțin credinței ortodoxe strămoșești. Vom fi folositori societății, dacă vom înțelege necesitatea apropierei dintre știință și credința creștină. Se atribuie ilustrului scriitor francez André Malraux următoarea afirmație: “secolul al XXI-lea va fi religios sau nu va mai fi deloc”.

Cine are urechi de auzit...

Bibilografie

- [1] Mircea Eliade, Istoria credințelor și ideilor religioase, Polirom, București, 2011.
- [2] Boldur – Lătescu Gheorghe, The Communist Genocide in Romania, Nova Science Publishers, New York, 2004.
- [3] Hendrik van Loon, Histoire de l’Humanité, Pazot, Paris, 1937.
- [4] Bodur – Lătescu Gheorghe, Reforma Reformelor, Revista de Scientometrie și Politica Științei nr. 2, București, 2012.
- [5] Stefane Courtois ș.a., Le livre noir du communisme, Robert Laffont, Paris, 1997.
- [6] Biblia, Ed. Patriarhiei Române, București, 1975.
- [7] Boldur –Lătescu Gheorghe, Știință și politică, Revista de Scientometrie și Politica Științei, nr. 2, București, 2012.

Autor corespondent: abalutaem@yahoo.com

* În afară de cele trei fundamentale, pe care le-am amintit în cuprinsul articolului